

NYIRŐ JÓZSEF
JÉZUSFARAGÓ-EMBER

N Y I R Ó J Ó Z S E F

JÉZUSFARAGÓ EMBER

R É V A I

A legény meghökken:

— De... Éva!... Hát csak ennyire szeretsz?...

Éva!... Mi történt?....

Setéten, esett fővel törtetett át a falun. Már a havasok lábánál állott, mikor megvilágosodott az elméje.

— Az Isten tudta!... Isten nem akarta!...

A gondolat hosszan elderengett a szeme tükrén, aztán alázatosan levette fővegét és felnézett az égre.

Mégis kiesett szeméből a könny, mintha a Jóisten melléről hullott volna le az elgondolt boldog életnek oda-rejtett nedves kiesi rügye...

CSUDÁLÓKŐ

Barlangmisztérium

Homoródalmást régen elhagytuk s mire pirkadni kezdett, már a Kőmező sziklakaraján jártunk. Már bontakozott a nagyszerű látvány. Az omlott szirteken lábaimnál zúgó patak félelmes igéi jósolni kezdenek és akaratvesztetten nézek bele a tátongó mélységekbe. Az agyat nem bírja lehűteni a hűvös havasi légnomás s szemeiden reszketve emeled a ködturbánt, míg a fekete bükkös körülmorajló rosszsándéka a lélekkel enyeleg. Sejtelmek, rémlátások, káprázatok, szorongás, a hegységek redői, a megrendíthetetlen valóság sötét hátterére felfestik a balsors gyönyörűségét.

A mélység díszíti a magasságot. Sietünk a Csaltornyára, hogy lássuk a napváros ébredését. A búvópatak medréből nézve az ormon függő, biztonság-kötéllel rögzített társaimat köldöküknél fogva megkötött kis majmoknak látom, aztán szinte elveszek a katlanban, a méregfőző alvilági tudományban. Ha gondolkodom, csak a sötétséget szaporítom. Kábult vagyok, mire a többiek engem is a magasba rántanak. Hangtalanok vagyunk, mint a denevérek.

Csakhamar megjön a nap, a napváros ébredni kezd. Sokszáz fehér, karsú szirtszál ragyogó fénybe öltözve megújhodik s a kővilág megnyílik. A felső minden las-

san elválik az alsó mindentől. A fellegek futva tünedeznek, a ködök szétfoszlanak és a hegyek ingadozni látszanak. A csillogó mészkövek a naptörésben látható sugarakat vetnek szét magukról s az így képződött végtelen ezüsthálónak szálait a sejtelem tartja. Nagy, harmattól könnyes bojtja távozóban felettünk csüng. A napvárosban mára istent halásznak maguknak.

Állok a Csala-tornyan, honnan tatárkémléléskor örömeiben lebukott egyik őszám. Alattam a tavasz virágait nézi, a vad szimatolva járja az erdőt, a madarak vágygá válnak az ágakon, s a távoli földeken már pityókáját kapálja a székely. Az égen üvegfátyol, közel-felhő. Lélekben kísérem a munkát, mint angyal az imát. Szegény, félmeztelen népem, ki örökkön arebörét vitte foltnak más dicsőségéhez s utolsó rongyát is a becsületre pazarolta... Csak ütni, s szenvedni szoktatták. Zsebe van, hogy üres legyen. Saját tehenének is tartozik a tej árával, pedig elvetéli körmeit a nehéz munkában, míg kiöltött nyelve bevérzi ágyaszalmáját. Ha ma megkötöztek, holnapra annyit fogyott bújában, hogy kivonhatta kezét a bilincsekből. Hiú gondja, hogy pénze a koporsót kifussa. Fejében hibás a tartalom, mert most is bízik az igazságban. Abbizony, víg az élete, csak az a baja, hogy üres gyomor nem hágy halmot maga alatt. Nem csodálnám, ha — e népet látva — én is leszédülnék innen.

— Menjünk már! — siettetnek társaim.

Menjünk! A barlang vár. Sápadtan kapaszkodunk fel a bejárat torkába. Izgatottan gyujtjuk meg a fáklyákat. Sziklák tépik az ember árnyát, kétségek a szívét. A szem vibrál s a képzelet sietteti az alvilági tréfát. A

vörös fáklya a levegőtlen oduban immel-ámmal gőzöl, sereeg, mintha kobold egérszört pörkölne lángjába. Itt ott penész ül a kő-bokrokon. A barlang falából sziklába ragadt, korszakos koponyák ütköznek ki. Hátrább kormos üst kuporog vad eigány hátán, mint középkori banyán az ásító sátán. A setétség olyan mély, hogy az életet mímelni se lehet. Az érzéstelenség pedig akkora, hogy a hajunk szálankint ragad fejünkbe a félelemtől. A tehetetlenséggel és súllyal tömött sziklák östehetségét nagyobb feladat megoldani, mint a légy hat lábát tapadással ellátni, vagy sejtekből fát ragasztani össze. A Barlang önmagából él, mint maga a Jóisten, vagy a nagyon öreg világtalanok. A föld lényege az, amit ez a torok magából kiásít.

— Vigyázzatok! — kiáltom önkéntelen.

A kiáltásra furesa mágia kezdődik. De minő mágia! Egy ember képtelen elviselni.

Finom, síri, kis eljajdulással indul, mintha tündér hajszálán vonót rántanának el. Önkéntelen tudom, hogy a limbus vészjele volt. A zizegés folytonos és különös lesz, mintha a falevél féloldala sírna az egyirányú szél miatt. A fénynél ragyogó kövek közt megnövekedett termettel, megbabonázottan tévelygünk feléje. Arra gondolok, hogy így fogunk egykor botladozni a fekete firmamentumon csillagról csillagra a teljes kielégülés felé, tűzbe perzselt szemünk világa nélkül. A fáklyámról lecsóválom a pernyét és mintha jelt adtam volna, egyszerre felzúdul a nyavalygó zshivaj, mintha a föld árnyékában bízva és rejtőzve ördög-lármát rendeltem volna. Az első vándorlegénynek, Káinnak füttye hallszik. Démonok forradalma ilyen a pápai áldás miatt, vagy a lán-

gon sülő férgek hattyúdala. A halottak anyanyelvükön üdvözölnek a gödör szájánál. Feltétlenül utálatos, mint a nyáltalanszájú aggszűzek éneke. Lehet, hogy a kínai ábécét zagyvalják elő az összes kínaiak. Csak a haldokló gége fúj ilyen akasztófa-ritmust, de az is lehet, hogy a világ összhangjának egyedül hiteles visszhangja, azért ilyen elviselhetetlen, káromlást és átkot szülő borzalom.

Azt mondják, hogy a riadt denevérek ezrei okozzák ezt a zajt, mely a közeledésünkre lassan elhal, az alagutak elvezetik a rémzajt, sustorogva megszűnik, mint mikor a sugárzó szemet vízzel leöntik. A mágus-tudománynak vége, csak a halomba hányt hangszerek: avas félkoponyák, csorba állatesontok sejtetnek valamit. A denevérek már közömbösen függenek a szárnyukra aggattott horgokon. Halk kőcseppenések koppannak, mintha láthatatlan királyi koronák népük könnyeit gyűjtenék.

Mit érne most egy torok friss levegő!

Erre azonban most nincs idő, mert a Függekő alá megyünk.

Majdnem beleütközünk a roppant, tömör szikladarabba, mely örökös zuhanóban van, mint a mindig kész pusztítás. Alig merünk lélekzeni a láttára. A Föld lelkiismerete ez, mely egyszer le fog dobbanni ránk, mihelyt az igazság nyíla ellövi az őt tartó hajszálat. Pillanat kell-e hozzá, vagy korszakok, ki tudná megmondani!... Csak a csecsemőt nem lehet büntetni vele, hogy alatta egy szál rongyon, ne mosolyogjon; de nincs az az elvetemült vaskoponya, hogy a veszedelmes és bizonytalan eshetőségtől meg ne repedjen.

Valami rege szerint a föld színén van egy nevetlen fű, melynek gyökere a Függekövet tartja. Ha e fűvet

emberi vér éri, elszárad a gondviselő gyökér és itt lenn vége mindennek.

Ki nem hiszi, üljön be valami ősmédve tanyába és várja be a szavak teljesülését, figyelje az idehalló csíki kutyák ugatását. Azok megjelentik a veszedelmet. A kakasoké a hajnal, övé a türelem.

Új terem.

Itt minden üreg szent, mint a naputánzó monstancia. Ide menekültek őseink a halál, török, tatár elől. Multunk lelke sugárzik elő. Kik valaha itt időztek, csókkal szívták ki a sziklából az erőt és szeretetüket helyezették védelmül. Most már a „Sugár-orgona“ szótlán és elszállott az utolsó méh is a megkövült „Méhkas“-ból, a „Sütökemencé“-nek hamva kihűlt; de azért csak ezüst kalapáccsal szabad megkopogtatni a sziklafalat, mint a halott pápa homlokát, hogy a multról beszéljen. A halál rég kinézte a poharat eleink kezéből és mi idegen világ porát hordottuk ide. Elfeleedtük, hogy a por a kőnek nyilvános gyalázata. Finom leányujjak állanak ki a kőarabaszkek közül. Őket is eltemette a hideg és fehér elem, mely könnyed és tiszta elmúlást ad, mint a hófűvász-halál.

Ne vádoljátok a követ, hiszen a falevélnék is helyet lágyít szigorú kebelén és eldajkálja a madártojást!

Mit tudtok ti a föld felszínén a körül?

Az a kő kezdetleges és koldus. Eb után vetitek, vagy sírból felhányjátok, hogy ördög-inget szabjatok belőle a csontvázra. Szokva vagytok hozzá, mint a cigányhegedű a rossz időhöz. De ez a kő örökkévaló, mert sohasem hazudik, s csak azért nincs szíve, hogy ne vál-

tozhassék benne a szeretet, mely a sziklarészeket egyforma érzéssel tapasztja egymáshoz. Fölöttünk több száz láb magasságban rengeteg erdők göresös gyökérzete, mint a sziklák agytekervényei szórják a világba a Föld ösgondolatait. Nehány szerencsétlen méter csak a termő élet mélysége. Felszínes semmiség, kevés, nedves földturkálás, szűkös paraszttudomány, mely nem nagyobb egy ördög-előarasznál... De hol van a cél, ahová ezek a sziklák igyekeznek!

És...

Mi vagyok én velük szemben?... Az a csekély és neveltséges név, melyet kínos hernyó-mászás után denevérganajjal a Barlang oldalára felfirkáltam.

A fáklyám tétován világít körül.

Csak most kezd igazán megnyilatkozni a Barlang.

A falból indulatos arcélek ütköznek elő, készen rá, hogy megharapják Isten kezét. Dicsőségtől esömörlött, világokat összeontó, barbár uralkodók, prófétákat cenzurázó, túlzott erejű világdacolók vetettek itt ágyat maguknak. Szerencsére oldhatatlan szirt-övvvel van a testük hátrakötve és nem rohanhatnak ki, hogy fejük fölött a kőzetbe túrt öklükkel együtt a világra rántsák a hegyet. Ezt a látványt igazán csak a hideggyomrú állat, a denevér bírja ki.

Szemben félemlőjű, törött kőfarú nők kőtejjel szoptatják kiesinyeiket. Pirosarcú székely anyák voltak valaha, kikről borzasztóan tud mesélni a furulyával kitoldott orrú kecskepásztor. Ami velük történt, elenyészett és csak a mindentudó szikla sír rá a ruhánkra. Füst, s a lélek nem kormozza be a levegőt.

Szipogó parasztasszonyok, kik orrukkal piszkolják kötényüket, nem állhatnának résztvevőben a mult rémei előtt, mint mi. Egyikünk mégis fellázad:

— Jerünk! Akkor is pofonnal egyensúlyozták az embert, s arcba vágott parolákkal cserélték az országot!

Mégegyszer azonban letartott fáklyával áldozunk az emlékeknek.

— Üdvözlégy kő! — mormolom. — Te időtől kopott lépcső a semmihez... Sasoknak asztala, élet eszméletlensége!...

Társaim azonban újra kúsznak a sziklaélen, mintha mesháton lovagolnának, majd újra beleereszkednek a denevérpiszokba és átbújnak az új labirintusba.

Csak akkora, mint a barát-cella, de ez lehet a kövek mennyországa. Minden zugot átver a fáklyák fénye. Azúrfény-játék kísért, aranyszikra szóródik. Ott máglyaszerű halom, mintha drágakövekből gyujtott pásztortűz égne. Fölöttünk a boltíven finomszövésű kő-függöny és köröskörül cseppkő-virágok, folyondárok mészkőcsipkéből, tejben nőtt tavirózsák, fehér nefelejtsek. Elbűvölten nézzük, míg hallgató Barlanggá merevedünk mi is és a szívünk alatt menedéket keres a világ, mely utolsót rúgja a gondviselés horgán. Az óra önként megáll a zsebünkben, mert itt az időt már nem lehet mérni. Olyanok vagyunk, mintha fekete álarccal néznők ezt a sok szépséget, s mintha a mi testünk is arabeszkké oszlanék, cseppkő-virággá fagyna.

Milyen kár, hogy későn van, mennünk kell ki újra a piszkos világba. Valami fellázad bennem és feltépek egy félmázsás követ, s bevágom a barlang szépségei közé. Társaim úgy néznek rám, mintha a lappangó do-

hosságtól megbolondultam volna, vagy a terhes máskálás közben koppantottam volna el a józan eszemet.

Elszékenylenem magam és némán követem őket ki a világba. Azok ott elől bolondul lármáznak, mint az aranymosó cigányok, kik a Vargyas-patakból szemenkint hallásszák ki az arany-morzst. Szinte legyőzhetetlen indulat villan át rajtam:

— Milyen jó volna egyet megölni közülük!...

De nem lehet, mert már dereng a világosság a Barlang szájában, hátam mögött utolsó fényükben reszketnek a kövek. A denevér elsuhan fölöttem ködös útjára, a körtestű állat, a pók nyugodtan megnézi hálóját, a kövek tovább csepegnek.

Vajjon mennyi időre van szüksége a kőnek, hogy magába rejtse az emberi fájdalmat?...

És lesz-e, marad-e valaki közülünk, ki kiolvassa belőlük?...

Senki és semmi nem felelt a kérdésekre. A lábamhoz esett fáklya csendesesen pörkölte a követ...

VÍZBETEMETKEZÉS

A legény holtteste ott akadt fenn az Oltba nyúló fűzfa vörös gyökérgömbülésén, ahol a víznek kietlen játéka a sziklával megszűnik. A folyó szeszélyesen úgy helyezte el, hogy a fül barna kagylója óvatosan a víz színére emelkedett, mintha a föld utolsó üzenetére várna. Fölötte a parti mező gazdag, dús volt. A nap függélyesen hull az Oltba, átszínesíti a vizet, magába töri a kék eget. Így, az alsó és felső végtelenség között nyugszik az árva, fiatal test. Ruha nélküli, mert ártatlan, ártatlan pedig azért, mert halott. Sem vér, sem nap át nem melegíti többé, de szép és magához von, mint ahogy a tükör ragyogása lecsalja a pacsirtát az egekből.

Ide feküdt tehát ez a legény, hogy mindig a fején legyen: — nappal az áldott nap jegye, éjjel az áldott hold jegye. Víz-sírja fölé hajolva megpihen az emberi értelem és fölösleges megkérdezni: — Ki vagy? —, mert nyilvánvaló, hogy nem szerencsétlenség történt, hanem a legény maga akarta így. Elindulok azért az övig érő fűben, hogy cselekedetének nyomait megkeressem.

Először rovással díszített botját lelem meg ott, ahol kitör az Olt vize a gránitok közül, útját veszíti a fenyő és virág-világ határmesgyéje kezdődik. A földbe szúrt botra rádobta kalapját, ruháját alája vetkőzte. Tüzének hamva, távolabb fekvő lovának fekhelye még érintetlen. Az ősnomád tűzhely maradványai körül a föld és víz